

Vad innebär utfodring för renens hälsa och välfärd?

– En enkätundersökning bland renskötare i Sverige och Norge

Författare: Karin Wallin Philippot, Ingebjørg Helena Nymo, Morten Tryland, Stine Bull-Aurbakken, Ester Malmström, Jerome Baron, Alfa B. Josteinsdottir, Javier Sánchez Romano, Anna Omazic, Heidi Rautiainen

Renskötseln är en grundläggande del av det samiska samhället och central för den samiska kulturen. Den bygger på renarnas naturliga anpassning till miljön och deras förmåga att utnyttja naturligt bete. Under de senaste decennierna har tillgången på bete minskat till följd av konkurrerande markanvändning och klimatförändringar, vilket har gjort att vinterutfodring på betet eller i hägn blivit vanligare i både Sverige och Norge. Vilka konsekvenser kan denna utveckling få för renarnas hälsa och välfärd? För att undersöka detta genomfördes en enkätundersökning bland renskötare i Sverige och Norge. Studien visade att utfodring i hägn är kopplad till högre förekomst av smittsam ögoninflammation, diarré, blöt buk och oral nekrobacillos (munröta), vilket understryker behovet av riktade åtgärder för att minska sjukdomsriskerna vid denna typ av utfodring. För att möta de nya utmaningarna behövs mer kunskap om infektionssjukdomar hos ren och hur renskötselns ändrade skötselrutiner påverkar renens hälsa och välfärd, samt bättre tillgång till veterinärer med kompetens om rensjukdomar.

Renskötseln är en grundläggande del av det samiska samhället och central för den samiska kulturen. Den bygger på renarnas naturliga anpassning till miljön och deras förmåga att utnyttja naturligt bete. Under de senaste decennierna har tillgången på bete minskat till följd av konkurrerande markanvändning och klimatförändringen, vilket har gjort att vinterutfodring på betet eller i hägn blivit vanligare i både Sverige och Norge. Vilka konsekvenser kan denna utveckling få för renarnas hälsa och välfärd?

Förlust av vinterbeten

Förlusten av bete har gjort det svårare att bedriva traditionell renskötsel i både Sverige och Norge. Konkurrerande markanvändning som exempelvis skogsbruk, gruvdrift, turism, infrastruktur och energiproduktion har lett till att viktiga betesområden och flyttleder helt eller delvis försvunnit. Mänsklig exploatering leder till fragmentering och skapar barriärer som begränsar renarnas rörelser i landskapet. Mänsklig aktivitet och rovdjur orsakar också stör-

ningar som gör att renarna undviker vissa områden, även när bete finns tillgängligt. Detta innebär både en direkt förlust av betesmarker och försämrar till-

Utfodring av renar på fritt bete. Foto: Heidi Rautiainen.

gängligheten till bete i de områden som finns kvar. Samtidigt leder klimatförändringen allt oftare till isbildning på marken vid snabba växlingar mellan varm och kall väderlek vintertid, vilket gör att betet blir oåtkomligt ("låst"). Sammantaget har detta minskat renskötselns flexibilitet och möjlighet att bruka betesmarkerna. Många renskötare har därför tvingats att börja utfodra på betet eller i hägn för att säkerställa djurens överlevnad under kritiska perioder. Utfodring har positiva effekter på renens överlevnad, hull och reproduktion. Men hur påverkar förändringen andra aspekter av renarnas hälsa?

Enkätundersökning bland renskötare

För att få bättre förståelse för hur utfodring påverkar renens hälsa och hur detta utvecklats över tid genomfördes en enkätundersökning bland renskötare i Sverige och Norge. Formuläret skickades till alla distrikt och samebyar i respektive land. Enkäten skickades ut under 2021. Frågorna gällde renskötarnas utfodringsrutiner under vintrarna mellan 2015–2021 och observationer på smittsam ögoninflammation och andra sjukdomar senaste tio åren (vintrarna 2011–2021), med fokus på vintern 2019–2020 då vinterbetesförhållandena var särskilt svåra.

Totalt deltog 76 renskötare, 33 från Norge och 43 från Sverige. Deltagarna representerade ett brett geografiskt område med olika renskötselrutiner, och undersökningen gav värdefull kunskap baserad på renskötarnas egna erfarenheter.

Vinterutfodring allt vanligare inom renskötseln

Totalt 87 % av deltagarna uppgav att de utfodrat under minst en vinter under perioden 2015–2021. Utfodring definierades som "att ge foder till vinterhjorden i mer än två veckor". Vintern 2019–2020, då vinterbetesförhållandena var särskilt svåra, var den vinter då flest utfodrade (80 %). Utfodring med en kombination av grovfoder (hösilage/hö) och kraft-

foder (pellets) var vanligast, men utfodring med enbart kraftfoder respektive grovfoder förekom också. Många utfodrade även lav (marklav/hänglav) som tillskott till utfodring, vid tillvänjning av foder och till sjuka eller svaga renar. Detta gällde områden med möjligheten att få tag på lav.

Renskötare i Sverige utfodrar oftare i hägn än i Norge

I Norge hade 82 % av renskötarna utfodrat under minst en vinter under perioden 2015–2021, jämfört med 91 % i Sverige. Det fanns också skillnader i hur utfodringen genomfördes. I Norge var det vanligast att utfodra endast på bete, så kallad stödutfodring, medan en kombination av utfodring på bete och i hägn var vanligast i Sverige. Med "kombination" avses att utfodring skedde både i hägn och på bete under samma vinter, och där olika djurgrupper kan ha utfodrats olika. Under vintern 2019–2020 utfodrade 52 % av de svenska renskötarna på detta sätt, jämfört med endast 11 % i Norge.

Smittsam ögoninflammation – ett växande problem vid utfodring i hägn

Smittsam ögoninflammation rapporterades av totalt 79 % av renskötarna i Sverige och 61 % i Norge. Deltagarna uppgav att de observerat kliniska tecken för smittsam ögoninflammation under de senaste 10 åren (perioden 2011–2021). Främst rapporterades tårflöde ("blöt kind"), men även rapporter om inflammation i hornhinnan (keratit) och bindhinnan (konjunktivit) var vanligt förekommande. Det fanns ett tydligt samband mellan denna sjukdom och utfodring i hägn. Studien visade också att kalvar drabbas oftare. Under den svåra vintern 2019/2020 då flest renskötare utfodrade (80%) rapporterades också flest utbrott av smittsam ögoninflammation.

Många renskötare har börjat utfodra på bete och i hägn för att säkerställa djurens överlevnad under kritiska perioder. Foto: Heidi Rautiainen.

För att begränsa smittspridningen uppgav renskötarna flera olika strategier, såsom slakt av sjuka djur, isolering av drabbade renar och att kontakta veterinär när det var möjligt. Det är dock tydligt att de flesta sjukdomsfall hanteras av renskötarna själva, och att smittsam ögoninflammation fortsatt är en betydande djurhälsa- och välfärdsutmaning som riskerar att öka i takt med att utfodring i hägn blir vanligare.

Andra fynd som kan kopplas till utfodring i hägn

Under vintern 2019/2020 fram till att enkäten avslutades sommaren 2021 rapporterades även andra fynd som exempelvis diarré, blöt buk och oral nekrobacillos (munröta). Diarré rapporterades av 74 % av renskötarna i Sverige och 33 % i Norge. Det fanns ett samband mellan diarré och utfodring, både vid utfodring i hägn och vid kombinerad utfodring i hägn och på bete. Det kan finnas flera orsaker till att diarré uppstår. I vissa fall är det direkt kopplat till utfodringen. Diarré kan exempelvis vara första tecknet på skvalpmage (våmacidos), ett allvarligt tillstånd som kan uppstå vid snabb övergång från bete till kraftfoder eller vid stora mängder kraftfoder. Renar kan också få diarré av grovfoder med högt fiberinnehåll som kan vara svårt för renens våm att smälta. Infektioner med bakterier, virus eller inälvsparasiter kan också orsaka diarré. Sambandet mellan diarré och utfodring i hägn kan delvis påverkas av att diarré upptäcks lättare i hägn där renskötaren kan komma närmare djuren..

Tillståndet blöt buk rapporterades av 44 % i Sverige och 12 % i Norge, och det rapporterades oftare av renskötare som utfodrade i hägn, antingen enskilt eller i kombination med bete. Tillståndet kännetecknas av våt päls på buken och bakbenen. Orsaken är okänd, men sjukdomen har endast observerats hos renar som utfodras.

Oral nekrobacillos, rapporterades endast i Sverige (14 %). Sjukdomen orsakas av bakterien *Fusobacterium necrophorum* som antas finnas naturligt i renens matsmältningssystem och utsöndras med avföringen. Troligen kan region, diet och säsong påverka förekomsten. Om marken är fuktig och förorenad med avföring kan bakterien överleva utanför djuret – något som lättare sker vid utfodring i hägn. Bakterien tar sig in genom små sår i huden, ofta i klövar eller munhåla, och orsakar svåra infektioner. Nekrobacillos i munhålan leder till förruttelse av tandkött, gommar och tunga, och ibland även sår i matstrupe och våmvägg. Tillståndet är smärtsamt och leder till nedsatt djurhälsa och välfärd för drabbade renar.

Kontakt med veterinär varierade

Både tillgång på veterinärvård och kunskap hos veterinärer om renens sjukdomar är en utmaning inom renskötselområdet. I undersökningen uppgav 55 % av deltagarna att de kontaktat veterinär vid minst ett tillfälle. Den vanligaste orsaken till att deltagare inte kontaktat veterinär var en uppfattning av att

Ren med ögoninfektion. Foto: Projekt renöga/SVA.

det finns en brist på kunskap om ren och dess sjukdomar hos veterinärerna. Andra uppgav att de inte hade haft behov av veterinär eller att tjänsterna var för dyra.

Fortsatt arbete med djurhälsoövervakning

Utfodring har blivit allt vanligare både i Sverige och Norge. Samtidigt indikerar studien att diarré, smittsam ögoninflammation och blöt buk ofta observeras i samband med utfodring, särskilt vid utfodring i hägn. Studien visar också att många renskötare sällan anlitar veterinär och har begränsad tillit till veterinärers kunskap om renskötsel och renens sjukdomar. För att möta dessa utmaningar behövs mer kunskap om sjukdomar hos ren och hur renskötselns ändrade skötselrutiner kan komma att påverka renens hälsa och välfärd. Det finns även ett behov av en ökad kunskap hos veterinärer, där rensjukdomar inkluderas i veterinärutbildningen och att det erbjuds renhälsokurser riktade till kliniska veterinärer i renskötselområdet. I takt med att naturbetet begränsas krävs utfodring för att djuren ska överleva, särskilt under år med svåra vinterbetesförhållanden till följd av klimatförändringen. Ett fortsatt gemensamt arbete med förhöjd uppmärksamhet på renens hälsa och välfärd är därför av största vikt för att kunna fortsätta bedriva en motståndskraftig och hållbar rennäring.

Läs mer

Bull-Aurbakken, S., Malmström, E., Jerome Baron, J., Sánchez Romano, J., Wallin Philippot, K., Rautiainen, R., Omazic, A., Helena Nymo, I. & Tryland, M. 2026., Reindeer Health and Supplementary Feeding Practices – A Survey of Herders in Norway and Sweden. *Submitted*.

Nymo, I.H., Tryland, M., Bull-Aurbakken, S., Malmström, E., Baron, J., Josteinsdottir, A.B., Sánchez Romano, J., Wallin Philippot, K., Rautiainen, R. & Omazic, A. (2025), Hva betyr fôring for reinens helse? Reindriftnytt, 2.

Wallin Philippot, K., Baron, J., Sánchez Romano, J. et al. 2023, Infectious keratoconjunctivitis in semi-domesticated reindeer (*Rangifer tarandus tarandus*): a questionnaire-based study among reindeer herders in Norway and Sweden. *Acta Vet Scand* 65, 34 (2023). <https://doi.org/10.1186/s13028-023-00694-x>.

Författare

Karin Wallin Philippot^{1,2}, Ingebjørg Helena Nymo^{3,4,5}, Morten Tryland⁶, Stine Bull-Aurbakken⁶, Ester Malmström⁶, Jerome Baron⁷, Alfa B. Josteinsdottir⁴, Javier Sánchez Romano⁸, Anna Omazic¹, Heidi Rautiainen (Heidi.Rautiainen@slu.se)

¹Statens veterinärmedicinska anstalt, Sverige,

²Sveriges lantbruksuniversitet, Sverige,

³Veterinærinstituttet, Norge,

⁴UiT Norges arktiska universitet, Norge,

⁵Reinhetsetjenesten, Norge,

⁶Universitetet i Innlandet, Norge,

⁷Heidelbergs universitetssjukhus, Tyskland,

⁸Zoologiska sällskapet i London, Storbritannien

Faktablad - Vad innebär utfodring för renens hälsa och välfärd?

Ansvarig utgivare: Institutionen för tillämpad husdjursvetenskap och välfärd.

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet. 2026. **Layout:** Marie Liljeholm. **Toppbild omslag:** Anna Skarin.

